

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje i Zelina)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Muzeja Moslavine u Kutini

Glavni i odgovorni urednik: Srećko Karapetrić

Tehnički urednik: Tihomir Krsmanović

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar),
Srećko Karapetrić (Kutina), Tihomir Krsmanović (Kutina),
Slavica Moslavac (Kutina)

KOREKTURA: Ana Bobovac, Srećko Karapetrić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasiло solidarno financiraju Muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Muzej Moslavine Kutina

Za nakladnika: Slavica Moslavac

Tisak: Tiskara i knjigovežnica Kutina

Broj 14 - travanj 1991.

Godina XIV

Naklada: 600 komada

Naslovna stranica: Detalj sa izložbe "30. godina Muzeja Moslavine" u Kutini

reproducirajući pobunu inteligencije sve do stanja u kojem je, kako je primijetio I. Deutscher, četrdesetak terorista "Narodne volje" cara zemlje s preko 90 milijuna podanika učinilo bjeguncem u vlastitom carstvu. Tu svakako ne treba zaboraviti da je carska Rusija autokratsko, ali ne i totalitarno društvo; spomenimo ovdje i Solženjicinove usporedbe carske i Sovjetske Rusije, kao paradigmu za rušenje mita o pravocrtnom napretku slobode u povijesti. Narativnom metodom opisano je tridesetak godina razvoja radikalno-reformatorskog republikanskog pokreta u Rusiji, u razdoblju od šezdesetih do devedesetih godina 19. st. Ipak, središnje mjesto zauzima uspon "Narodne volje", od njenog ishodišta u neuspjehu "odlazaka u narod" (oko 1874) i rascjepu propagandističke "Zemlje i volje", do terorističkog klimaksa (atentat na Aleksandra II, 1881.) i brzog uništenja.

U trećem poglavlju s naslovom "Ideje" naznačene su koordinate političkih pozicija ruskih revolucionara 19. st. Najistaknutija je, mada ne i izvorno autoričina teza, ona o bitnome kontinuitetu tradicija ruske političke oporbe prošloga stoljeća i boljševizma, naročito u or-

ganizacionom pogledu: i prošlostoljetne su organizacije, kao i boljševička, neka vrsta amalgama vjere i discipline, hibrid kasarne i gotovo kalvinističke predestinacije. U teorijskom opusu P. Tkačova nalazi L. Perović pojmovno dovršeni svjetonazorski obrazac boljševizma, kojega sucus čine slijedeće teze: nužna je neposreda revolucija, koju započinju profesionalni revolucionari; inteligencija kao jezgra revolucionarne partije unosi revolucionarnu svijest u mase; tajna borbena revolucionarna organizacija preuzima vlast u okolnostima revolucionarnog vrenja; instrument socijalne revolucije bit će centralizirana i autoritarna revolucionarna država; novo se društvo razvija prema socijalnim projektima revolucionarne manjine, koje ona nameće zaostaloj većini. Iz autoričinih se raščlambi evidentnom čini konstatacija da je kvintesencija lenjinizma već u 19. st. dovršena kao logički konzistentan sustav.

Izvorni tekstovi Zaičnjevskog, Tkačova, Nječajeva i "Narodne volje", bogat znanstveno-analički aparat i iscrpna bibliografija omogućuju studiozan rad i daljnja istraživanja.

Srećko KARAPETRIĆ, Muzej Moslavine u Kutini

Roj Medvedev: "Neka historija sudi"

Kada se za deset godina bude rezimirala bilanca našega stoljeća, jedan će događaj, vjerojatno općim slaganjem, biti ocijenjen kao krucijalna točka povijesnih zbivanja i sudbonosna prekretnica 20. stoljeća. Radi se, dakako, o ruskoj revoluciji. Nikada niti jedan povijesni prijelom nije rasplamsao takove nade, i niti jedan ih nije toliko iznevjerio. Kako je pod barjakom slobode iznikla tiranija kakvu svijet nije vidio? Zašto se utopija, za koju se činilo da je nadohvat ruke, rasplinula u zastrašujuće pervertiranoj verziji svoje izvorne ideje? Da li je revoluciji od početka bila imanentna njezina negacija? I da li staljinizam uopće i jest totalna negacija revolucije, ili njen konzekventni dovršetak? Jedan od onih koji pružaju djelomičan, ako već ne i cjelovit odgovor na ova pitanja, jest Roj Medvedev.

Prvi ozbiljan problem s kojim se suočava istraživač zbivanja u 1917. g. i postrevolucionar-

nom razdoblju jest nepouzdanost izvora. U desetljećima Staljinove vladavine dokumenti su sustavno i planski krivotvoreni u upravo kolosalnim razmjerima, što pred historičara postavlja problem i autentičnost i vjerodostojnosti izvora. Ali, kako kaže Medvedev, iduća poteškoća nije samo u rascjepu između proklamiranih načela i političke prakse, tj. ne samo u tome što se radilo drugačije no što se govorilo, već i u tome što se o onome što se radilo nigdje i nikada nije pisalo ni govorilo. Budući bi historičari, analizirajući "staljinski ustav" iz 1936. godine, lako mogli zaključiti da je Sovjetski Savez tada bio demokratski raj. Za razliku od sve do perestrojke službene "partijski opredijeljene" historiografije, Medvedev poštuje načelo "audiatur et altera pars"; pri svakoj bitnoj ocjeni i tezi polemizira s mišljenjima različitih provenijencija, od staljinističkih, trockističkih i menjševičkih, do stavova bijele emigracije.

Na više od šest stotina stranica teksta promiče na povijesnoj pozornici više tisuća likova, kojima autor jasno dimenzionira historijsku staturu; središnja je, naravno, osoba generalnog sekretara. Ali ovo djelo Medvedeva nije knjiga o Staljinu, već o staljinizmu. Suočivši se s klasičnim pitanjem o ulozi pojedinca u povijesti, pokazao je da ljudi oblikuju okolnosti jednako kao što i okolnosti formiraju ljude. Ocjene koje autor iznosi npr. o Trockom, bliske su onima do kojih su došli historičari neopterećeni ideologijskim matricama, a u sovjetskom obzoru zvuče gotovo kao apoteoza Trockog. Ipak, Medvedev ne dvoji ni trenutka da je alternativa Staljin-Trocki pogrešna. Naime, budući da su korijeni staljinističke degeneracije (ili dovršetka?) revolucije mnogo dublji no što se to razumijevalo i na Zapadu, smatra Medvedev, i sežu u vrijeme kada se odustalo od svjetske revolucije (možda već u doba Brest-Litovska, 1918), Trocki je mogao biti protagonist jedne samo još izraženije autokracije.

Širina vremenskog segmenta kojim se bavi ovo djelo (u pitanju je gotovo cijela prva polovina našeg stoljeća), kao i scena na kojoj su se relevantna zbivanja odigrala (radi se o čitavoj Europi, premda ponajviše o Rusiji) čine složenim pokušaj da se samo i nabroje magistralna zbivanja na naznačenom prostoru; napokon, ruski revolucionarni pokret neodvojiv je od zapadnoevropskog, a ruska revolucija od

svjetske povijesti. Manje zahtjevni čitaoci saznat će mnoge znanstvenom akribijom prikupljena i procijenjene činjenice, sukobljene teze, viđenja i tumačenja. Centralna je tema razvoj boljševizma od ekstremističke frakcije socijaldemokracije do državne partije, koja je koncentrirala vlast i njome počinila nedjela bez presedana; u odnosu na grandioznost teme, ovo je djelo zapravo koncizno. Zainteresiraniji će čitalac, pak, naći u knjizi obilan materijal za diskusije o kontinuitetu (ili diskontinuitetu, ovisno o polazištu) lenjinizma i staljinizma, na nagovještaj promjene položaja frakcija bilo koje partije, nakon što ista osvoji vlast (stranka u opoziciji potrebuje frakcije, stranka na vlasti ne; ako je stranka na vlasti jedina stranka, frakcije su joj opasne, jer je državna vlast nedjeljiva).

I na Zapadu su etablirani mnogi mitologemi o ruskoj revoluciji, često kao refleks na službene. To su npr. oni o trockizmu kao autentično revolucionarnom baštiniku lenjinizma, ili oni o Buharinu kao realnoj mogućnosti razvoja postrevolucionarne Rusije. Medvedev ih oba odbacuje kao neutemeljene, kao što odbacuje i neoslavnofilsko pravoslavno mesijanstvo A. Solženjicina. Ovo djelo potiče na demontiranje mistifikacija i na kritičko historijsko razmišljanje, i u tome je vjerojatno njegova najveća vrijednost. Jer, ljudska znatiželja nikada nije prevelika, ako je u pitanju utvrđivanje istine.